CONCEPTUL DE NERESPECTARE A NORMELOR ECOLOGICE A UNIUNII EUROPENE ȘI CONSECINȚELE LOR [1]

THE CONCEPT OF NON-COMPLIANCE WITH THE EUROPEAN UNION'S ENVIRONMENTAL NORMS AND THEIR CONSEQUENCES

CZU: 349.6(4):574
https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.19

Andrei BĂȚ, doctorand,
Școala Doctorală „Științe juridice și Relații Internaționale",
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
e-mail: doctorat.b.andrei@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0009-0003-5906-6477

Snejana CIOCHINĂ, doctorand,
Școala Doctorală „Științe juridice și Relații Internaționale",
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
e-mail: snejanaciochina@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4838-642X

Nicolae SLUTU, doctor în drept,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
ORCID: https://orcid.org/0009-0005-6681-9718

Rezumat

Prezenta cercetare examinează conceptul de nerespectare a normelor ecologice în contextul dreptului Uniunii Europene, evidențiind implicațiile juridice, sociale și economice ale acestui fenomen. Pornind de la principiile fundamentale consacrate de acquis-ul comunitar în materie de protecție a mediului, cercetarea analizează corelația dintre cadrul normativ european și legislația națională, cu accent pe obligațiile statelor de a preveni, sancționa și remedia încălcările ecologice. Nerespectarea acestor norme generează multiple consecințe, de la răspunderea civilă, contravențională și penală, până la afectarea sănătății populației și degradarea ireversibilă a ecosistemelor. În acest context, sunt identificate provocările legate de depistarea și investigarea infracțiunilor ecologice, precum și dificultățile întâmpinate în asigurarea efectivă a disciplinei ecologice.

[1] Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

Cuvinte-cheie: *dezvoltare durabilă; dreptul mediului; infracțiuni ecologice; nerespectarea normelor ecologice; protecția mediului; răspundere juridică; securitate ecologică; uniunea europeană.*

Summary

This research examines the concept of non-compliance with ecological norms in the context of European Union law, highlighting the legal, social, and economic implications of this phenomenon. Building on the fundamental principles enshrined in the EU acquis on environmental protection, the study analyzes the correlation between the European regulatory framework and national legislation, with an emphasis on the obligations of states to prevent, sanction, and remedy ecological violations. The non-compliance with such norms generates multiple consequences, ranging from civil, administrative, and criminal liability to the impact on public health and the irreversible degradation of ecosystems. In this context, the research identifies the challenges related to the detection and investigation of environmental offences, as well as the difficulties encountered in ensuring the effective implementation of ecological discipline.

Keywords: *criminal liability; ecological offences; ecological security; environmental law; environmental protection; European Union; non-compliance with ecological norms; sustainable development.*

Introducere. Problematica respectării normelor ecologice se află astăzi în centrul politicilor publice europene și internaționale, întrucât degradarea mediului reprezintă una dintre cele mai grave amenințări la adresa sănătății umane și a echilibrului ecosistemelor. Uniunea Europeană (UE), prin acquis-ul său de mediu, a consacrat principii fundamentale precum „poluatorul plătește", [1] care presupune prevenirea și precauția, asigurând un cadru juridic uniform pentru statele membre și pentru țările candidate sau asociate.

În context național, cadrul normativ este reprezentat, în primul rând, de Constituția Republicii Moldova, care garantează dreptul fiecărui cetățean la un mediu sănătos și obligă statul să asigure protecția și utilizarea rațională a resurselor naturale [2]. Totodată, Legea privind protecția mediului înconjurător, în continuare Legea nr. 1515/1993, reglementează modul de utilizare rațională a resurselor naturale și stabilește norme specifice privind drepturile și obligațiile cetățenilor în raport cu mediul înconjurător.

Potrivit art. 4 alin. (1) din Legea nr. 1515/1993, [3] componentele mediului ce fac obiectul protecției juridice sunt solul, subsolul, apele, flora, fauna și aerul, acestea constituind patrimoniul național al Republicii Moldova. Orice atingere adusă acestor valori produce consecințe grave, atât pentru mediu, cât și pentru societate, ceea ce justifică includerea lor în sfera relațiilor sociale protejate prin norme de drept.

În conformitate cu art. 89 din Legea nr. 1515/1993, încălcarea normelor legale ce reglementează folosirea rațională a resurselor naturale și protecția mediului care atrage după sine răspunderea civilă, contravențională sau penală. Totodată, persoa-

nele fizice și juridice sunt obligate să repare daunele și prejudiciile cauzate prin încălcarea legislației de mediu. Această prevedere consacră un principiu esențial al dreptului mediului: răspunderea integrală pentru prejudiciile ecologice produse, indiferent de natura subiectului de drept.

Conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova [4], în perioada anului 2023, au fost constatate contravenții în domeniul protecției mediului: 9 589 (cazuri constatate) - 8 381 (cazuri cu decizii de aplicare a sancțiunii), iar în anul 2024 au fost constatate contravenții în domeniul protecției mediului: 9 103 (cazuri constatate) - 8 437 (cazuri cu decizii de aplicare a sancțiunii), date statistice care demonstrează faptul că, deși fenomenul protecției mediului este reglementat și sancționat, încă persistă o frecvență semnificativă a încălcărilor normelor de drept. Această situație indică atât necesitatea consolidării mecanismelor de control și monitorizare a respectării legislației de mediu, cât și importanța dezvoltării unui cadru normativ mai eficient, care să încurajeze conformarea voluntară a agenților economici și a cetățenilor.

Mai mult, analiza comparativă a datelor pentru cei doi ani relevă o ușoară scădere a numărului de contravenții constatate, ceea ce poate sugera efectele parțiale ale politicilor și măsurilor preventive implementate sau o eficiență mai mare a acțiunilor de control. Totuși, persistența unui număr ridicat de sancțiuni aplicate reflectă atât gradul de conștientizare redus al populației și agenților economici privind responsabilitatea ecologică, cât și provocările în aplicarea uniformă a legislației de mediu.

În consecință, aceste statistici subliniază necesitatea abordării protecției mediului nu doar prin instrumente represive, ci și prin politici educaționale, stimulente economice și programe de responsabilizare socială, care să integreze principiile economiei ecologice în comportamentul individual și organizațional. De asemenea, ele evidențiază relevanța unei corelări mai strânse între dimensiunea juridică și cea economică a protecției mediului, pentru a transforma normele legislative în practici sustenabile și durabile, compatibile cu obiectivele de dezvoltare durabilă asumate de Republica Moldova pe plan internațional.

Potrivit celor expuse, răspunderea contravențională, sau după caz răspunderea penală survine atunci când acțiunea sau inacțiunea ilegală lezează valorile sociale ocrotite de lege, iar gradul de pericol social este suficient de ridicat pentru a afecta componentele mediului înconjurător ori sănătatea populației. În doctrină, infracțiunile ecologice sunt definite drept fapte prejudiciabile, prevăzute de legea penală, care aduc atingere relațiilor sociale privind utilizarea rațională a resurselor și asigurarea disciplinei ecologice și a securității populației. Ele constau în folosirea ilegală a obiectelor naturale ca valori sociale, fapt ce determină schimbări negative asupra stării și calității mediului.

Pericolul social al infracțiunilor ecologice nu se limitează la consecințele economice sau la prejudiciile materiale cuantificabile, ci vizează și daunele aduse sănătății umane. Astfel, încălcarea normelor ecologice afectează direct interesele fundamentale ale societății, în special dreptul fiecărei persoane la un mediu sănătos, proprietatea, resursele naturale și implicit respectul față de ordinea juridică.

Totodată, consecințele sociale ale acestor încălcări constau în subminarea disciplinei ecologice, diminuarea nivelului securității populației și în afectarea drepturilor generațiilor viitoare de a beneficia de un mediu sănătos și echilibrat. Această dimensiune intergenerațională conferă încălcărilor de mediu un caracter deosebit de grav, ceea ce justifică tratamentul lor sever în dreptul penal și în politica ecologică a Uniunii Europene.

În același timp, modul de depistare și investigare a infracțiunilor ecologice reprezintă un factor decisiv în prevenirea și combaterea acestora. O aplicare eficientă a legislației presupune atât capacitatea autorităților de a identifica rapid faptele ilicite, cât și existența unor mecanisme eficiente de tragere la răspundere și de reparare a prejudiciului cauzat mediului și persoanei.

Necesitatea studiului de față este determinată de efectele negative tot mai evidente ale nerespectării normelor ecologice, de la poluarea apelor prin deversări de reziduuri, la tăierile ilicite din fondul forestier și gestionarea defectuoasă a deșeurilor de construcții sau demolări. Aceste fapte demonstrează actualitatea și complexitatea temei, precum și necesitatea unei analize doctrinare aprofundate asupra conceptului de nerespectare a normelor ecologice și a consecințelor acestora, atât în dreptul național, cât și în dreptul Uniunii Europene.

Metode de cercetare științifică utilizate și materialele aplicate. Prezenta lucrare se întemeiază pe o analiză teoretico-practică a dreptului ecologic, realizată în corelație cu legislația națională și internațională relevantă, precum și prin raportare la politicile de mediu. În cadrul cercetării au fost utilizate diverse metode științifice: metoda deductivă și cea inductiva, analiza comparativă, metoda analitică și sinteza, care au contribuit în mod esențial la fundamentarea concluziilor asupra problematicii investigate.

Aplicabilitatea materialelor analizate rezidă în integrarea dimensiunii teoretice și practice a dreptului ecologic, prin valorificarea cadrului juridic național și internațional, a literaturii de specialitate autohtone și străine, precum și a studiilor doctrinare relevante. Această abordare asigură o bază solidă pentru examinarea aspectelor fundamentale ale ramurii dreptului ecologic și pentru conturarea unei perspective unitare asupra nerespectării normelor ecologice și a consecințelor juridice ale acestora.

Rezultate și discuții. Protecția internațională a mediului constituie una dintre funcțiile esențiale ale colaborării internaționale, integrând-se în sistemul măsurilor

organizațional-juridice adoptate de membrii comunității internaționale în scopul conservării naturii Pământului, al utilizării raționale a resurselor sale și al ameliorării mediului ambiant al omului.

În plan doctrinar, dezbaterile privind obiectul de reglementare al dreptului internațional al mediului se circumscriu, de regulă, concepției potrivit căreia acesta include ansamblul relațiilor ce iau naștere în procesul protecției mediului și al valorificării resurselor naturale. Prin urmare, dreptul internațional al mediului poate fi definit ca un ansamblu de norme și principii juridice care reglementează relațiile dintre subiecții dreptului internațional în domeniul protecției mediului și al utilizării durabile a resurselor naturale.

Astfel, obiectul reglementării acestui domeniu îl constituie raporturile istoric determinate dintre statele independente și suverane referitoare la protecția, conservarea, refacerea și utilizarea elementelor naturale, având ca finalitate menținerea echilibrului ecologic global în interesul atât al generațiilor prezente, cât și al celor viitoare.

În acest sens, Declarația Conferinței Națiunilor Unite privind mediul și dezvoltarea umană, adoptată la Stockholm în iunie 1972, subliniază că „resursele naturale ale planetei, inclusiv aerul, apa, solul, flora și fauna, precum și eșantioanele reprezentative ale ecosistemelor naturale, trebuie păstrate în interesul generațiilor actuale și viitoare printr-o planificare și o gestionare atentă, în funcție de necesități".

Măsurile destinate protecției și utilizării raționale a mediului constituie principalul mecanism juridic de reglementare a raporturilor internaționale de mediu, reprezentând ansamblul mijloacelor, procedurilor și instrumentelor aplicate pentru asigurarea unei gestionări echilibrate a relațiilor privind conservarea și exploatarea durabilă a mediului natural.

În opinia doctrinarului Zamfir P, [5, p. 205] abordarea mediului înconjurător ca un sistem unitar, este caracterizat prin conexiuni, relații, funcții și interdependențe, și nu doar ca o sumă de elemente și componente disparate, permite identificarea următoarelor categorii esențiale:

- ***Obiecte și resurse naturale universale,*** considerate patrimoniu comun al umanității și supuse protecției internaționale, precum marea liberă, Antarctica, spațiul cosmic sau fundul mării dincolo de limitele platoului continental;
- ***Obiecte și resurse naturale transfrontaliere***, situate pe teritoriul a două sau mai multe state, între care se numără fluviile de frontieră (de exemplu, Dunărea sau Rinul), ecosistemele naturale aflate la graniță, precum și populațiile de animale și păsări migratoare;
- ***Obiecte și resurse naturale naționale***, localizate în interiorul teritoriului unui stat și supuse jurisdicției exclusive a acestuia.

În acest context, securitatea ecologică constituie una dintre componentele fundamentale ale securității generale a statului, având un rol esențial în promovarea dezvoltării durabile, care vizează gestionarea efectelor pe care diferitele forme de modificare a mediului, fie naturale, fie generate de activitatea umană, le exercită asupra securității naționale și regionale, cu accent pe acele transformări care pot alimenta sau intensifica apariția conflictelor.

În literatura de specialitate, securitatea ecologică a fost adesea percepută ca un domeniu secundar al securității în ansamblu. Totuși, primele semnalări cu privire la consecințele degradării mediului asupra stabilității statelor au fost formulate în cadrul Conferinței ONU privind Mediul Uman din 1972, de către cercetătorul american Lester R. Brown. Acesta avertiza că epuizarea resurselor naturale și deteriorarea mediului ambiant constituie o amenințare de proporții la adresa securității naționale, suficient de gravă pentru a impune o redefinire a conceptului de securitate al statelor.

Ulterior, la începutul anilor 1990, Daniel Deudney a subliniat necesitatea introducerii unei agende dedicate securității ecologice. În viziunea sa, apelul la paradigma tradițională a securității naționale nu este suficient pentru a capta mesajul central al mișcării ecologiste, iar în societatea postindustrială conceptul de securitate națională trebuie regândit și redefinit în lumina noilor realități ecologice [6, p.461].

Eficiența politicii europene de mediu depinde, în mod esențial, de mecanismele de implementare și de monitorizare a acesteia la nivel național, regional și local. În ciuda progreselor normative, deficiențele în aplicare și în asigurarea respectării rămân printre principalele dificultăți. Monitorizarea atât a stării mediului, cât și a gradului de aplicare a legislației Uniunii Europene în domeniu, constituie un instrument fundamental al bunei guvernanțe ecologice.

În acest sens, încă din anul 2001, Uniunea Europeană a adoptat standarde minime privind inspecțiile de mediu în statele membre, deși acestea nu au caracter obligatoriu, scopul lor este de a garanta aplicarea unor sancțiuni penale eficiente, proporționale și cu efect disuasiv în caz de infracțiuni grave împotriva mediului, precum: evacuarea sau deversarea ilegală de substanțe poluante în aer, apă sau sol, traficul ilicit de specii de faună și floră sălbatică, comerțul ilegal cu substanțe care afectează stratul de ozon sau transportul și depozitarea neautorizată de deșeuri [7].

Un rol deosebit îl are Rețeaua Uniunii Europene pentru punerea în aplicare și respectarea legislației de mediu IMPEL [8], structură internațională menită să îmbunătățească aplicarea normelor prin facilitarea schimbului de experiență și bune practici între factorii de decizie, inspectorii de mediu și autoritățile responsabile.

În anul 2016, Comisia Europeană a lansat evaluarea punerii în aplicare a politicilor de mediu, un instrument complementar programului REFIT - Regulatory Fitness and Performance Programme, care urmărește simplificarea obligațiilor de monitorizare și raportare prevăzute de legislația UE și reducerea costurilor aferente [9]. În același context, Agenția Europeană de Mediu [10], creată în 1990 la Copenhaga, sprijină dezvoltarea și evaluarea politicilor europene de mediu și informează constant publicul prin rapoartele sale periodice, inclusiv cel din 2020, care reprezintă al șaselea raport privind starea mediului și perspectivele acestuia în Europa.

În ceea ce privește monitorizarea tehnico-științifică, UE gestionează Programul European de Observare a Pământului (Copernicus), care furnizează date satelitare privind mediul, și Registrul European al Poluanților Emiși și Transferați (E-PRTR), care colectează date esențiale de la peste 30.000 de instalații industriale, ambele instrumente asigură acces liber și transparent la datele de mediu pentru toți actorii interesați.

În legislatura a noua, Parlamentul a dezbătut și sprijinit inițiativele din cadrul Pactului Verde European, adoptat în decembrie 2019, prin care UE și-a asumat obiectivul de a deveni primul continent neutru climatic. Declarația Parlamentului din noiembrie 2019 privind situația de urgență climatică a fost urmată de adoptarea Actului legislativ privind clima (2021), care obligă Uniunea să atingă neutralitatea climatică până în 2050 și să reducă emisiile nete de gaze cu efect de seră cu cel puțin 55% până în 2030, comparativ cu nivelul din 1990. Iar, în aprilie 2023, Parlamentul a aprobat pachetul legislativ „Pregătiți pentru 55", menit să concretizeze aceste obiective [11].

În plan mai recent, în noiembrie 2024, comisara desemnată Jessika Roswall și-a exprimat angajamentul de a promova Pactul Verde prin actualizarea Regulamentului REACH, vizând în special restricționarea substanțelor perfluoroalchilate (PFAS) și elaborarea unei strategii europene privind economia circulară și reziliența în domeniul apei. Această orientare a fost confirmată în aprilie 2025, când Comisia pentru mediu, climă și siguranță alimentară (ENVI) a Parlamentului a solicitat, într-un raport propriu, o strategie europeană ambițioasă privind reziliența resurselor de apă, vizând creșterea eficienței utilizării apei, eliminarea treptată a PFAS din bunurile de consum și instituirea unor mecanisme de finanțare dedicate la nivelul UE.

Problematica transpunerii Directivei 2008/99/CE în legislația națională relevă o serie de dificultăți structurale ce țin de adaptarea mecanismelor interne de sancționare la specificul infracțiunilor de mediu. În primul rând, legislația de punere în aplicare a dispozițiilor europene, a încercat să contureze o incriminare mai clară a faptelor cu potențial distructiv asupra mediului, însă aceasta rămâne

puternic dependentă de elementele procedurale și administrative. Cu alte cuvinte, răspunderea penală continuă să fie concepută mai degrabă ca un instrument de ultimă instanță, activ doar atunci când măsurile contravenționale sau administrative se dovedesc ineficiente.

În al doilea rând, doctrina a subliniat faptul că lipsa unei incriminări penale unitare, consacrate expres ca „infracțiune de mediu", generează riscul fragmentării regimului sancționator. Faptele incriminate sunt dispersate între diverse reglementări speciale, iar practica judiciară întâmpină dificultăți de aplicare din cauza lipsei unui cadru conceptual unitar. Această lacună normativă afectează însăși funcția preventivă a dreptului penal, care ar trebui să transmită un mesaj social clar și descurajant în privința pericolelor ecologice [12, p. 270].

Pe de altă parte, jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene a confirmat, în mai multe cauze, că protecția mediului reprezintă un obiectiv de interes general al Uniunii, iar statele membre au obligația pozitivă de a asigura mecanisme eficiente de sancționare. Din această perspectivă, dreptul penal nu poate fi redus la un simplu accesoriu, ci trebuie să constituie un instrument autonom, capabil să intervină acolo unde prejudiciul adus mediului este ireversibil sau unde există un pericol sistemic pentru sănătatea populației și echilibrul ecologic.

Totodată, caracterul transfrontalier al infracțiunilor de mediu – cum ar fi traficul de deșeuri periculoase, poluarea apelor internaționale sau comerțul ilegal cu specii protejate – reclamă o abordare uniformă la nivel european. În lipsa unor standarde comune de incriminare și sancționare, există riscul ca autorii faptelor să profite de diferențele legislative dintre state. De aceea, Directiva 2008/99/CE constituie nu doar un instrument de armonizare, ci și un pas decisiv către recunoașterea dimensiunii internaționale a securității ecologice.

Nu în ultimul rând, introducerea unor sancțiuni cu caracter efectiv și proporțional rămâne o condiție esențială pentru eficacitatea regimului juridic al protecției mediului. Iar, în doctrină s-a accentuat ideea că, fără un cadru sancționator ferm și aplicabil, protecția mediului riscă să rămână un obiectiv declarativ, lipsit de efecte practice [13, p. 40]. De aceea, consolidarea dreptului penal ecologic nu se poate limita la incriminări formale, ci trebuie să includă mecanisme de aplicare riguroasă, cooperare judiciară transfrontalieră și instituirea unor forme agravante adaptate pericolelor reale la care este expus mediul.

Concluzii. Analiza efectuată în cadrul prezentei lucrări relevă că protecția mediului constituie o dimensiune fundamentală a politicilor publice contemporane, atât la nivel național, cât european și internațional, având un caracter intrinsec multidimensional. În acest sens, dreptul ecologic nu poate fi conceput doar ca un ansamblu de norme sancționatorii, ci ca un sistem juridic integrat, care corelează

dimensiunea preventivă, responsabilizat-oare și sancționatorii, cu obiectivele dezvoltării durabile și securității ecologice.

Din perspectiva doctrinară, persistenta contravențiilor și infracțiunilor de mediu, evidențiată prin datele statistice pentru anii 2023–2024 în Republica Moldova, subliniază limitele actualelor mecanisme de reglementare și control. În doctrină se apreciază că eficacitatea normelor de drept ecologic nu se reduce la existența formală a sancțiunilor, ci depinde de capacitatea autorităților de a asigura identificarea rapidă a faptelor ilicite, de aplicarea proporțională și efectivă a răspunderii juridice și de stimularea conformării voluntare a cetățenilor și agenților economici.

Din perspectivă europeană, transpunerea Directivei 2008/99/CE în legislația națională evidențiază atât progresele, cât și dificultățile aplicării unitare a dreptului penal ecologic. Fragmentarea incriminărilor și dispersarea normelor între diverse acte normative speciale limitează funcția preventivă a dreptului penal și ridică riscuri privind uniformitatea aplicării sancțiunilor. Totodată, jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene reafirmă că protecția mediului reprezintă un obiectiv de interes general al Uniunii, impunând statelor membre obligația pozitivă de a institui mecanisme eficiente de sancționare și de reparare a prejudiciilor ecologice. Această dimensiune subliniază caracterul autonom al dreptului penal vs. ecologic, care intervine atunci când măsurile contravenționale sau administrative nu sunt suficiente pentru prevenirea prejudiciilor ireversibile asupra mediului și sănătății populației.

Totodată, se evidențiază că infracțiunile ecologice au un pericol social complex, care nu se limitează la prejudicii materiale cuantificabile, ci afectează în mod direct drepturi fundamentale, cum ar fi dreptul la un mediu sănătos, securitatea resurselor naturale și echitatea intergenerațională. Aceasta justifică o abordare sancționatorii proporțională și efectivă, care să integreze atât sancțiuni penale și contravenționale, cât și mecanisme de responsabilizare socială, stimulente economice și politici educaționale.

De asemenea, caracterul transfrontalier al infracțiunilor de mediu – poluarea apelor internaționale, traficul de deșeuri periculoase, comerțul ilegal cu specii protejate, subliniază necesitatea armonizării regimului sancționator la nivel european și consolidarea cooperării judiciare internaționale. În lipsa unor standarde comune și a unei conceptualizări unitare a infracțiunilor ecologice, există riscul apariției fenomenului de „forum shopping” penal, ceea ce poate diminua semnificativ eficiența protecției mediului și descuraja respectarea normelor de drept.

În concluzie, protecția mediului trebuie abordată ca un obiectiv integrat al dreptului, politicii și economiei ecologice, în care sancțiunea juridică constituie doar un element al unui ansamblu mai larg de instrumente de guvernanță ecolo-

gică. Consolidarea cadrului legislativ, aplicarea efectivă a sancțiunilor, integrarea principiilor economiei ecologice și promovarea responsabilității sociale reprezintă condiții sine qua non pentru realizarea unei protecții reale, eficiente și durabile a mediului, compatibile cu standardele Uniunii Europene și cu obiectivele internaționale de dezvoltare durabilă.

Referinţe bibliografice

1. Uniunea Europeană, Acquis communautaire în materie de protecție a mediului. Principii fundamentale: principiul precauției, principiul prevenirii, principiul „poluatorul plătește", accesat la: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/71/politica-de-mediu-principii-generale-si-cadrul-de-baza.
2. Constituția Republicii Moldova, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 29 iulie 1994, accesat la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145723&lang=ro .
3. Legea privind protecția mediului înconjurător nr. 1515 din 16 iunie 1993, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 10/283 din 30 octombrie 1993, accesat la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=147597&lang=ro# .
4. Biroul National de Statistica al Republicii Moldova, Date statistice privind constatarea contravențiilor în domeniul protecției mediului pentru anii 2023-2024, accesat la: https://statistica.gov.md/files/files/ComPresa/Justitie/2024/Anexa_contraventii_constatate_2024.xlsx .
5. ZAMFIR, Pavel, MACINSKAIA, Vera. Dreptul mediului, Seria: Suport de cure, Institutul Național al Justiției, Chișinău.2009, ISBN 978-9975-66-093-8, pp.205.
6. DEUDNEY, D. The Case Against Linking Environmental Degradation and National Security. In: Millenium: Journal of International Studies, nr. 19, 1990, p. 461.
7. Parlamentul European, European Climate Law (Regulation (EU) 2021/1119), accesat la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1119&from=EN .
8. IMPEL Network, Implementation and Enforcement of Environmental Law, accesat la: https://impel.eu .
9. Comisia Europeană, Environmental Implementation Review (EIR), 2016 și actualizările ulterioare, accesat la: https://environment.ec.europa.eu/law-and-governance/environmental-implementation-review_en .
10. The European Environment State and Outlook 2020, Copenhagen,

2020, accesat la: https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/soer-2020 .
11. European Parliament, Fit for 55 Package, 2023, accesat la: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fit-for-55/ .
12. DUȘCĂ, Anca Ileana. Dreptul mediului, Bucuresti, Editura Universul juridic, 2009, p. 270.
13. BAYLE, M. L' incidence de la reforme en droit de l'environnement, Les petites offices, 1993, nr. 120, p. 40.